

УДК 332.122:338.45
JEL L60, O31, O33, R30

І. В. Лещух

кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: ira_borsch@mail.ru
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3860-0728>

ІННОВАЦІЙНИЙ ВИМІР СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ ВЕЛИКИХ МІСТ УКРАЇНИ

Досліджено інноваційний вимір структурних трансформацій економіки великих міст України на прикладі промислових підприємств. Встановлено, що основним чинником гальмування інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств залишаються фінансові обмеження. Названо основні інституційно-організаційні проблеми активізації інноваційної діяльності у промисловості: низький рівень інноваційної та виконавчої культури, незабезпечення виконання законів і порушення вимог законодавства; відсутність скоординованої діяльності органів державної, регіональної влади та органів місцевого самоврядування, спрямованої на інноваційний розвиток країни; відсутність комплексного застосування механізмів державного впливу для досягнення інноваційних пріоритетів; недостатній розвиток інноваційної інфраструктури; низький рівень інноваційної активності малих промислових підприємств; майже відсутнє співробітництво між державою, наукою та бізнесом у пріоритетних для національної економіки секторах.

Ключові слова: трансформація економіки, структура економіки, інноваційна діяльність, інновації, промислові підприємства, інноваційний розвиток, інновації у промисловості.

Leshchukh I. INNOVATIVE MEASUREMENT OF STRUCTURAL TRANSFORMATIONS IN THE ECONOMY OF LARGE CITIES OF UKRAINE

The purpose of the article is to study the innovative dimension of structural transformations of the economy of large cities of Ukraine on the example of industrial enterprises. For this purpose, the author analyzes the dynamics of the quantity, structure and concentration of innovative active industrial enterprises in the big cities of Ukraine; the dynamics and structure of innovations (introduction of new technological processes and development of innovative types of products); indicators of the implementation of innovative products. In order to compare, the article provides statistical information on innovation activities in Ukrainian industry as a whole, as well as in Polish industry. The paper establishes that financial constraints remain to be the main factor inhibiting the innovation activity of domestic industrial enterprises due to acute shortage of own financial resources, which are the main source of financing of innovation activity. The main institutional and organizational problems of activation of innovation activity in industry are named, in particular: 1) low level of innovation and executive culture, insufficient enforcement of laws and violations of legislation; 2) absence of coordinated activity of state, regional authorities and local self government bodies aimed at the country's innovative development; 3) the lack of integrated application of mechanisms of state influence to achieve innovation priorities; 4) insufficient development of innovation infrastructure; 5) low level of innovation activity of small industrial enterprises; 6) there is almost no cooperation between the state, science and business in the priority sectors for the national economy. The problems associated with human resources provision of high-tech development are sharp for Ukraine. The solution of this problem is seen in improving the quality of technical education and ensuring its compliance with contemporary world trends and requirements; forecasting and monitoring of the state order for specialists in technological specialties, etc. The prospect of further research on the subject of the article is the search for ways to create favorable institutional and organizational conditions for increasing the innovation activity of industrial enterprises.

Keywords: economy transformation, economic structure, innovation activity, innovation, industrial enterprises, innovation development, innovations in industry.

Постановка проблеми. Активна інноваційна діяльність у сучасних умовах глобалізації є чи не найважливішим рушієм структурних зрушень у сучасній світовій економіці. Вона визначає головні, стратегічно орієнтовані та незворотні зміни у структурі економік через впровадження у ринковий простір нових технологій виробництва та бізнесу, які можуть істотно краще задовольняти наявні потреби і створювати можливості для появи принципово нових потреб суспільства.

У провідних країнах світу, які задають напрями розвитку світової економіки, відбувається посилення

впливу науки, освіти та інноваційних процесів в економічному розвитку.

В Україні, незважаючи на численність заходів щодо стимулювання науково-технічного та інноваційного розвитку, задекларованих вітчизняними програмними, законодавчими та відомчими нормативними документами, фактична результативність їх реалізації залишається низькою [1], зокрема:

1) незважаючи на деяке підвищення України у рейтингу «Глобальний інноваційний індекс» (GII) у 2017 р. (50-е місце серед 127 країн) проти 2015 р. (64-

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

е місце серед 141 країни світу), вона ще значно відстає від передових країн світу;

2) вкрай низькою є участь України у процесах міжнародного патентування провідних технологій майбутнього: частка країни в глобальному патентному фонді становить від 0,01% (у сфері фармацевтики) до 0,09% (у сфері нанотехнологій; в окремих технологіях охорони довкілля). Водночас відповідні показники США – 40,5%, 34,6% та 22,0%; Німеччини – 5,7%, 5,0% та 11,9%; Індії – 3,7%, 1,5% та 0,9% (розраховано автором на основі даних [2]);

3) частка витрат на виконання досліджень і розробок у ВВП України у 2017 р. становила лише 0,45% (у 2012 р. – 0,75%), тоді як, наприклад, у Німеччині – 2,94%, Франції – 2,25%, Угорщині – 1,21%, Польщі – 0,97% (розраховано автором на основі даних [3]);

4) загальний приріст ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні становить 0,7%, тоді як у розвинених країнах – 60-90% [4].

Аналіз останніх досліджень. Ґрунтовні дослідження промисловості у контексті забезпечення конкурентних позицій України на світових товарних ринках провідними вченими України (зокрема, О. Амошею [5], В. Вишневським [6], С. Ішук [7],

С. Князевим [6], І. Яненкою [8]) сьогодні здійснюється здебільшого на рівні регіонів і країни загалом. Водночас детального аналізу потребує дослідження трансформацій інноваційної діяльності у промисловості на рівні великих міст як центрів концентрації виробничого, інтелектуального та наукового потенціалу.

Метою статті є дослідження інноваційного виміру структурних трансформацій економіки великих міст України на прикладі промислових підприємств.

Основні результати дослідження. Сьогодні в Україні, як і у світі, центрами інновацій є великі міста, в яких зосереджений основний виробничий, інтелектуальний та науковий потенціал. Так, у містах-обласних центрах нашої країни у 2017 р. було сконцентровано від 21,4% (м. Івано-Франківськ) до 80,0% (м. Миколаїв) інноваційно активних промислових підприємств (далі – ІАПП) відповідних регіонів (рис. 1; тут і далі на рисунках і у таблицях представлено лише ті великі міста, за якими була наявною вся необхідна для аналізу інформація).

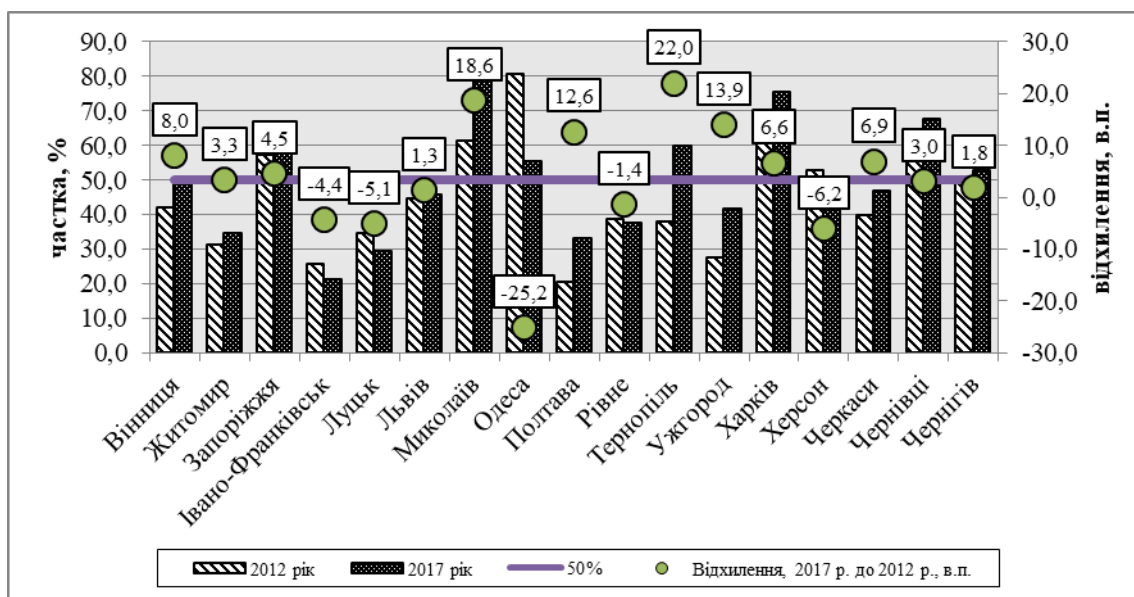

Рис. 1. Концентрація ІАПП у містах-обласних центрах України у 2012 р. та 2017 р. (% до відповідного регіону)

Складено автором за даними [9; 11-23; 25-27].

Крім того, якщо у 2017 р. у середньому в країні інноваційною діяльністю займалися лише 16,2% промислових підприємств (-1,2 в. п., порівняно з 2012 р.), то у м. Миколаєві інноваційно активними були 38,5% промислових підприємств, у м. Тернополі – 33,3%, м. Харкові – 31,2%, м. Києві – 20,7% (рис. 2). Для прикладу, у Польщі інноваційно активними у 2021-2014 рр. були 17,5% промислових підприємств, а у 2017 р. – 20,2%. У прикордонних до Західного регіону воєводствах: Підкарпатське – 18,4% та 21,2%; Любельське – 21,2% та 23,2% відповідно (розраховано автором за даними [29]).

Така просторова концентрація ІАПП зумовлена низькою факторів, насамперед:

1) близькістю значної кількості продавців і покупців, що дозволяє швидко і гнучко реагувати на кон'юнктуру ринку;

2) наявністю локальних фондів робочої сили з концентрацією специфічних навичок;

3) ширшими можливостями для залучення транснаціональних стейкхолдерів;

4) наявністю інституційної, транспортної інфраструктури тощо.

У 2017 р. діяльність промислових підприємств України характеризувалася падінням їх інноваційної активності. Так, якщо у середньому по Україні питома вага інноваційних підприємств скоротилася на 1,2 в. п.,

то у великих містах відповідні трансформаційні процеси були більш вираженими (рис. 3).

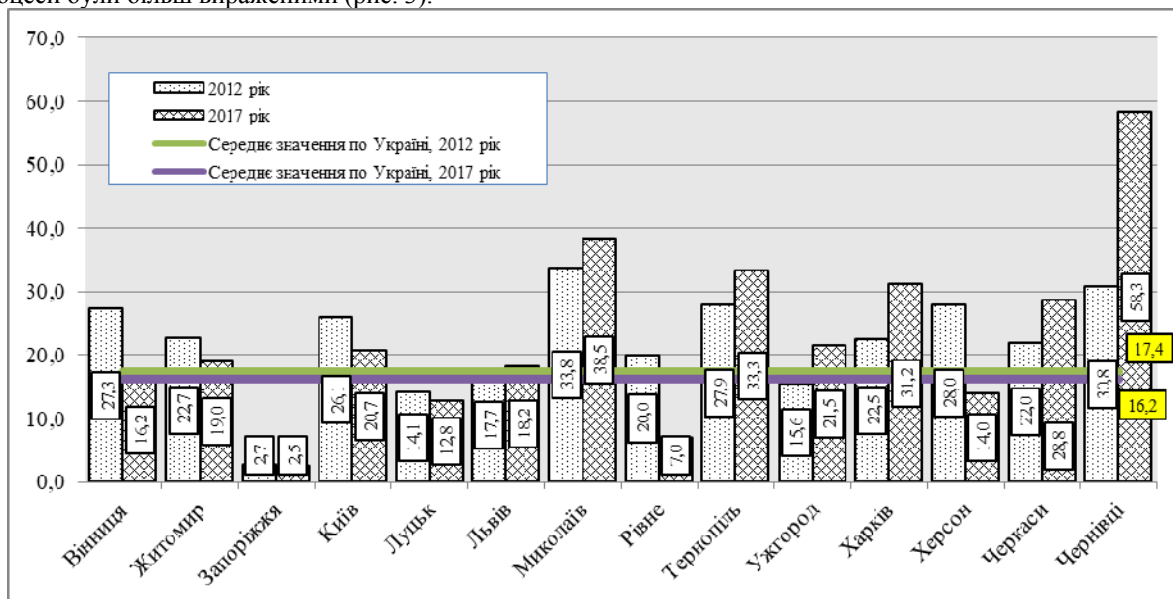

Рис. 2. Питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств у великих містах України у 2012 р. та 2017 р., %

Складено автором за даними [9; 11-13; 15-16; 19-23; 25-26; 28].

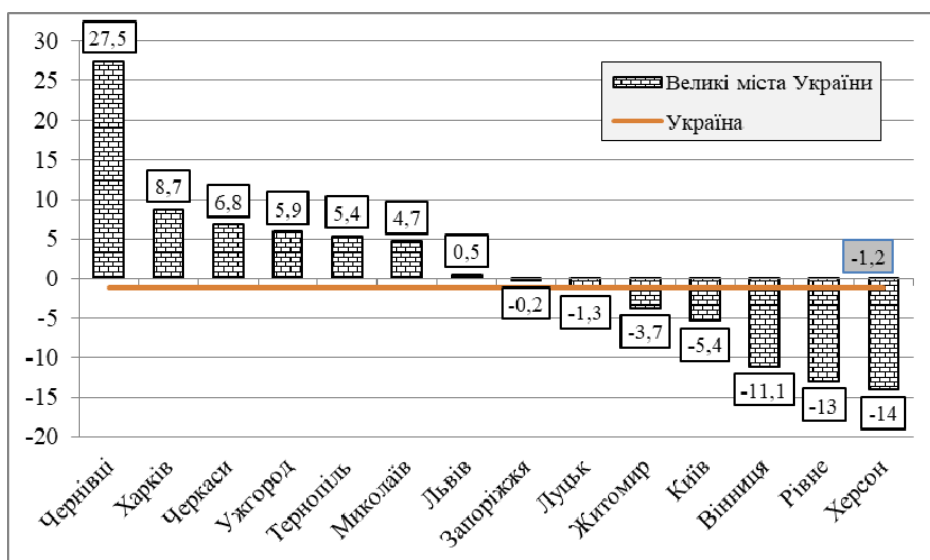

Рис. 3. Зміна питомої ваги ІАПП у загальній кількості промислових підприємств великих міст України у 2017 р. щодо 2012 р., в. п.

Складено автором за даними [9; 11-13; 15-16; 19-23; 25-26; 28].

З рис. 3 видно, що питома вага ІАПП у загальній кількості промислових підприємств м. Чернівці у 2017 р. щодо 2012 р. зросла на 27,5 в. п., м. Харкова – на 8,7 в. п., м. Черкаси – на 6,8 в. п., а м. Ужгорода – на 5,9 в. п. Відповідний показник м. Херсона знизився на 14,0 в. п., м. Рівного – на 13,0 в. п., а м. Вінниці – на 11,1 в. п. Таку ситуацію зумовили як світові фінансово-економічні коливання, так і нестабільність соціально-економічного становища України, спричинена, зокрема, військовими діями на Сході країни, недосконалість чинного інституційно-організаційного забезпечення інноваційної діяльності тощо. Крім того, останніми роками низка великих міст країни поряд з інноваціями у сфері промислового виробництва орієнтується на інновації у сфері послуг.

Протягом досліджуваного періоду у великих містах України у структурі ІАПП найвищу частку становили підприємства переробної промисловості (наприклад, у 2017 р. у м. Києві – 87,4%, м. Львові – 90,9%, м. Івано-Франківську – 100%), зокрема машинобудування (виробництво машин та устаткування; виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування; виробництво транспортних засобів та устаткування), а також виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (наприклад, у 2017 р. у м. Києві – 25,3% та 16,9% відповідно, у м. Львові – 17,5% та 35% відповідно).

Важливою галуззю з точки зору забезпечення науково-технічного розвитку промисловості є машинобудування. Однак результати проведеного

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

дослідження свідчать про деяке зниження у 2017 р. щодо 2012 р. частки інноваційно активних підприємств машинобудування у загальній кількості промислових підприємств у великих містах України (наприклад, м. Київ – 4,9 в. п., м. Львів – 7,5 в. п., м. Івано-Франківськ – 13,8 в. п.). Крім того, спостерігається переорієнтація підприємств фондозабезпечувальних галузей машинобудування (виробництво машин, устаткування, транспортних засобів) на вироблення запчастин, обладнання й агрегатів. Зазначене є однією з перешкод у виробництві конкурентоспроможної інноваційної продукції.

Цікавою є просторова концентрація ІАПП-інноваторів у системі «область – обласний центр». Зокрема, у 2017 р. кожне друге-третє зазначене підприємство регіонів України розміщувалося у відповідних містах-обласних центрах (а у м. Миколаєві майже 90% підприємств області (табл. 1). При цьому у 2012 р. частка «міських» промислових підприємств, які впроваджували інновації, у відповідному обласному показнику становила менше 50% (за винятком мм. Харкова (69,9%), Херсона (64%) та Миколаєва (58,5%)).

Таблиця 1

Динаміка частки промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2012 р. та 2017 р.

Міста	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації				частка міста в регіональному показнику, %		Зміна частки міста в регіональному показнику, 2017 р. щодо 2012 р., в. п.
	в області, од.		в місті-обласному центрі, од.		2012 р.	2017 р.	
	2012 р.	2017 р.	2012 р.	2017 р.			
Вінниця	38	15	17	9	44,7	60,0	15,3
Дніпро	56	46	26	25	46,4	54,3	7,9
Житомир	51	23	16	8	31,4	34,8	3,4
Луцьк	27	16	10	5	37,0	31,3	-5,8
Львів	81	47	37	22	45,7	46,8	1,1
Миколаїв	53	16	31	14	58,5	87,5	29,0
Полтава	26	23	5	6	19,2	26,1	6,9
Рівне	35	7	14	3	40,0	42,9	2,9
Тернопіль	39	25	16	15	41,0	60,0	19,0
Ужгород	69	12	4	5	5,8	41,7	35,9
Харків	158	105	110	80	69,6	76,2	6,6
Херсон	25	15	16	10	64,0	66,7	2,7
Хмельницький	77	8	17	4	22,1	50,0	27,9
Черкаси	48	31	18	14	37,5	45,2	7,7

Складено автором за даними [9-12; 15-16; 18-25].

У структурі впроваджених інновацій промисловими підприємствами великих міст України впродовж досліджуваного періоду переважало освоєння виробництва інноваційних видів продукції (табл. 2).

Таблиця 2

Впровадження нових технологічних процесів та освоєння інноваційних видів продукції ІАПП великих міст України у 2012 р. та 2017 р.

Міста	Впроваджено нових технологічних процесів, одиниць						Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань					
	2012 р.		2017 р.		Зміна, 2017 р. щодо 2012 р.		2012 р.		2017 р.		Зміна, 2017 р. щодо 2012 р.	
	до	п	до	п	до	п	до	п	до	п	до	п
Вінниця	16	0,9	11	1,2	-5	0,3	35	2,1	15	1,7	-20	-0,4
Дніпро	45	1,7	48	1,9	3	0,2	130	5,0	67	2,7	-63	-2,3
Житомир	13	0,8	4	0,5	-9	-0,3	8	0,5	8	1,0	0	0,5
Луцьк	9	0,9	1	0,2	-8	-0,7	4	0,4	1	0,2	-3	-0,2
Львів	23	0,6	17	0,8	-6	0,2	74	2,0	107	4,9	33	2,9
Миколаїв	13	0,4			-13	-0,4	42	1,4	16	1,1	-26	-0,2
Одеса	20	0,6			-20	-0,6	78	2,5			-78	-2,5
Полтава	2	0,4	3	0,5	1	0,1	2	0,4	5	0,8	3	0,4
Тернопіль	22	1,4	15	4,1	-7	2,8	70	4,4	19	1,3	-51	-3,1
Ужгород		0,0	5	0,0	5	0,0	6	1,5	5	1,0	-1	-0,5
Харків	758	6,9	80	2,4	-678	-4,5	236	2,1	306	3,8	70	1,7
Херсон	37	2,3	10	2,4	-27	0,1	95	5,9	80	8,0	-15	2,1
Хмельницький	7	0,4	4	1,0	-3	0,6	7	0,4	1	0,3	-6	-0,2
Черкаси	8	0,4	14	0,6	6	0,1	13	0,7	7	0,5	-6	-0,2

Складено автором за даними [9-12; 15-16; 18-25].

Найбільшу кількість найменувань інноваційних видів продукції було освоєно промисловими підприємствами м. Харкова – 306 од. у 2017 р.

(+70 од, порівняно з 2012 р.). Однак у розрахунку на одне ІАПП лідерами за названим показником протягом досліджуваного періоду були промислові

підприємства м. Херсона (табл. 2), де у 2012 р. одним відповідним підприємством було освоєно п'ять найменувань інноваційної продукції, а у 2017 р. – вісім найменувань.

У загальному обсязі освоєного виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах великих міст України переважали ті, що були новими для підприємства (наприклад, у 2017 р. у м. Чернівці – 94,8%, м. Івано-Франківську – 100%, м. Харкові – 81,3%). Така структура була аналогічною і в регіонах України, де і у 2012 р., і у 2017 р. майже 80% впроваджених інноваційних видів продукції були новими для підприємства. Для прикладу, у Польщі у 2012-2017 рр. із загальної кількості впроваджених інноваційних видів продукції новими для підприємства були близько 90% видів продукції (розраховано автором за даними [29]).

Водночас, попри чималу кількість промислових підприємств великих міст України, які впроваджували нові технологічні процеси, обсяг останніх все ж був критично низьким (табл. 2). Так, у 2012 р. одним відповідним підприємством м. Харкова було впроваджено шість одиниць нових технологічних процесів, м. Херсона – дві одиниці, мм. Дніпра та Тернополя – одна одиниця. Не надто покращилася ситуація і у 2017 р. Зокрема, найвищий показник впровадження нових технологічних процесів у розрахунку на одне ІАПП зафіксовано у м. Тернополі – чотири одиниці.

Зазначимо, загалом в Україні частка промислових підприємств, які впроваджували інновації у 2012 р. і 2017 р., була найбільшою у сфері виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 26,7% та 90,8% відповідно, а також машинобудування – 25,4% та 34,5% відповідно. Натомість у Польщі у 2017 р. найбільш інноваційними секторами були видобуток нафти і

газу та фармацевтична промисловість (відповідно 66,7% та 45% промислових підприємств, які впроваджували інновації). Чимала частка інноваційних компаній впроваджувала інновації у сфері виробництва хімічних речовин і хімічних продуктів [30].

Частка ІАПП, які у звітному році реалізували інноваційну продукцію, коливалася від 33,4% у мм. Рівне та Тернопіль, до 100% – у м. Луцьк. Однак, якщо у 2012 р. за межі України інноваційну продукцію реалізовували промислові підприємства більшості великих міст України, то у 2017 р. – лише сім міст (м. Полтава – 66,7% відповідних підприємств, м. Черкаси – 54,5%, м. Херсон – 50,0%).

Незначне, але все ж зростання у 2017 р. щодо 2012 р. частки інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств великих міст України (наприклад, у Чернівцях – на 27,5 в. п., м. Полтаві – на 11 в. п., м. Харкові – на 8,7 в. п.) не супроводжувалося зростанням частки інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції (зокрема, у м. Києві відповідний показник скоротився на 4,1 в. п., у м. Луцьку – на 2,8 в. п., а у м. Тернополі – на 2,4 в. п.) (рис. 4). Водночас в Україні частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2017 р. становила 0,7%, а у 2012 р. – 3,3% (розраховано автором за даними [31]). Така ситуація є закономірною з огляду на те, що лівова частка найменувань інноваційних видів продукції є новою для підприємства (а не для ринку), а, отже, не користується попитом на ринку. Відповідно, і частка реалізації інноваційної продукції є незначною. Зазначене вказує на те, що промислові підприємства, виготовляючи інноваційну продукцію, орієнтуються на власні потреби.

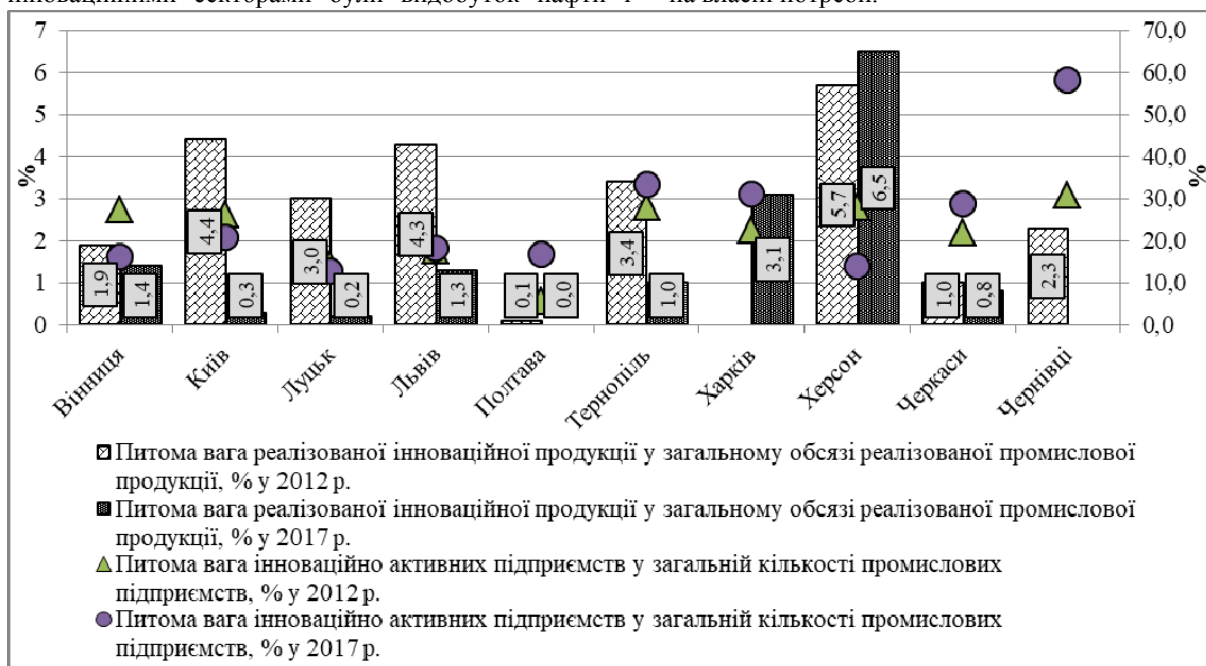

Рис. 4. Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2012 р. та 2017 р., %

Складено автором за даними [9; 15; 18; 20-23; 25-26; 28].

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Зазначимо, тенденція, відображена на рис. 4, є характерною і для України загалом. Зокрема, частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у звітному році в середньому по країні становила 0,7%, знизившись на 2,6 в. п., порівняно з відповідним показником базового року.

Структура реалізованої інноваційної продукції за видами економічної діяльності у великих містах України була різною. Так, наприклад, у 2017 р. у м. Києві найбільше було реалізовано інноваційної продукції у харчовій промисловості (44,4%; -6,3 в. п., порівняно з 2012 р.), а у м. Івано-Франківську – у сфері машинобудування, зокрема виробництва машин та устаткування (48,4% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції).

Протягом досліджуваного періоду в загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції у більшості великих міст України лівову частку становила продукція, що є новою для підприємства. Так, у м. Києві зазначений показник у 2017 р. становив 63% (+18,2 в. п., порівняно з 2012 р.), у м. Чернівці – 87,6%. У м. Харкові понад половина реалізованої інноваційної продукції була новою для ринку – 55,7% (відповідно для підприємства – лише 44,3%).

На фоні загального зниження обсягів реалізації інноваційної продукції промисловими підприємствами великих міст України у 2017 р. щодо 2012 р. (за винятком м. Вінниця, Львів і Херсон) спостерігалось і деяке скорочення обсягів експорту інноваційної продукції. Так, у 2017 р. ІАПП м. Полтави було експортовано 56,4% інноваційної продукції, підприємствами м. Житомира та Миколаєва – майже 30%, м. Вінниці, Києва, Львова, Херсона та Черкас – менше 10% інноваційної продукції. У звітному році не експортували інноваційну продукцію промислові підприємства м. Івано-Франківська, Луцька, Рівного та Хмельницького (відповідні дані по інших великих містах України не оприлюднюються на забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації). Варто наголосити, у 2012 р. частка інноваційної продукції, реалізованої за кордон промисловими підприємствами великих міст України, становила: у м. Суми – 83,5%, м. Миколаєві – 77,9%, м. Харкові – 69%, м. Чернівцях – 66,8%, а у м. Чернігові – 48,1%. Але у цьому випадку варто врахувати і той факт, що низка міст, експортуючи інноваційну продукцію, не оприлюднює відповідну інформацію, називаючи її конфіденційною.

Проведене дослідження дозволило окреслити основні трансформації інноваційних процесів на промислових підприємствах великих міст України у 2017 р. щодо 2012 р.

Просторова концентрація ІАПП змінилася в напрямі зростання частки підприємств, які

розміщувалися у містах-обласних центрах. Крім того: а) якщо у 2012 р. частка «міських» промислових підприємств, які впроваджували інновації, у відповідному обласному показнику становила у більшості великих міст України $\leq 50\%$, то у 2017 р. успішним інноватором було кожне друге-третє «міське» промислове підприємство; б) лівова частка витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств регіонів України здійснювалася відповідними підприємствами, сконцентрованими у містах-обласних центрах.

На фоні падіння інноваційної активності промислових підприємств України найактивнішими видами економічної діяльності у промисловій сфері все ж залишалися переробна промисловість (зокрема, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів) та машинобудування, ремонт і монтаж машин та устаткування.

Спостерігається переорієнтація підприємств фондозабезпечувальних галузей машинобудування (виробництво машин, устаткування, транспортних засобів) на вироблення запчастин, обладнання й агрегатів.

Структура інноваційних витрат промислових підприємств великих міст України, у якій 78,7% витрат на фінансування інноваційної діяльності становили власні кошти підприємств, загалом відповідала практиці провідних країн Євросоюзу. Однак обсяг фінансування інноваційної діяльності державним сектором залишався мізерним і становив менше 1%, тоді як у розвинених країнах світу – 10-14%. Незначним було й фінансування інноваційних витрат коштами вітчизняних та іноземних інвесторів, що, зокрема, пов'язано з наявністю в Україні значних кредитних, фінансових та інвестиційних ризиків, зумовлених застарілими технологіями на промислових підприємствах, проблемами інституційно-організаційного характеру.

Різке скорочення частки ІАПП, які реалізовували інноваційну продукцію за межі України (у 2017 р. – лише сім великих міст України).

Основним чинником гальмування інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств залишаються фінансові обмеження, зумовлені гострою нестачею власних фінансових ресурсів, які і є основним джерелом фінансування інноваційної діяльності. Дефіцит власних коштів спричинений передусім стагнацією промислового виробництва та важкодоступністю зовнішніх джерел фінансування. Крім того, дороговартісним є банківське кредитування, що ускладнює залучення відповідних ресурсів до фінансування інноваційних проектів, особливо для низькорентабельних підприємств, які потребують технологічної модернізації (отже, неспроможні залучати довгострокові кредити на здійснення інновацій).

Водночас термінового вирішення потребує і низка проблем інституційно-організаційного забезпечення інноваційного розвитку промисловості, зокрема:

- низький рівень інноваційної та виконавчої культури, незабезпечення виконання законів і порушення вимог законодавства;
- відсутність довгострокових програм розвитку національної та регіональної економіки, заснованої на інноваціях;
- відсутність скоординованої діяльності органів державної, регіональної влади та органів місцевого самоврядування, спрямованої на інноваційний розвиток країни;
- невідповідність законодавства у сфері інтелектуальної власності міжнародним правовим нормам;
- відсутність комплексного застосування механізмів державного впливу (фінансових, кредитних, податкових тощо) для досягнення інноваційних пріоритетів;
- недостатній розвиток інноваційної інфраструктури, відповідних бенчмаркінг-мереж. Для прикладу, у Польщі у 2015-2017 рр. 5,7% ІАПП співпрацювали з іншими підприємствами / установами у межах кластерної ініціативи, а 27,5% підприємств – у межах інших форм організації бізнесу [29];
- – низький рівень інноваційної активності малих промислових підприємств. Зокрема, за даними [31], протягом 2014-2016 рр. інноваційно активними були лише 14,7% малих промислових підприємств (+1,7 в. п., порівняно з 2012-2014 рр.), тоді як частка великих інноваційних підприємств у загальній кількості великих промислових підприємств становила 43,7%, а середніх – 26%;
- майже відсутнє співробітництво між державою, наукою та бізнесом у пріоритетних для національної економіки секторах, розвитку внутрішнього ринку високотехнологічної та інноваційної продукції. Вирішення проблеми можливе за умови формування чітких механізмів зміцнення зв'язків між галузевими науково-дослідними установами та промисловим сектором для розвитку співпраці щодо створення та використання інтелектуальних і науково-технічних ресурсів у виробничих процесах промисловості [31];
- несформованість мотиваційного механізму до переходу промисловості на інноваційний шлях розвитку. В Україні практично відсутня державна підтримка інноваційної діяльності промислових підприємств у формі непрямого фінансування. Натомість пряме фінансування має суттєві бюджетні обмеження та не узгоджене з пріоритетами інноваційного розвитку (левова частка бюджетних асигнувань надається низько – і середньотехнологічним

виробництвам, що не сприяє прогресивним структурним змінам).

Не менш гострими в Україні є проблеми, пов'язані з кадровим забезпеченням високотехнологічного розвитку, розв'язання якої вбачається у підвищенні якості технічної освіти та забезпеченні її відповідності сучасним світовим тенденціям і вимогам; прогнозуванні та моніторингу державного замовлення на фахівців технологічних спеціальностей тощо.

Перспективою подальших досліджень за тематикою статті є пошук шляхів формування сприятливих інституційно-організаційних умов для нарощення інноваційної активності промислових підприємств.

Список використаних джерел

1. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / наук. ред. Л. В. Шинкарук. Київ, 2015. 304 с.
2. Patents by main technology and by International Patent Classification (IPC). OECD Patent Statistics (database). *OECD iLibrary*: Website. 2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00508-en>
3. Наукова та інноваційна діяльність України. *Державний комітет статистики України*: сайт. 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf
4. Корнилюк Р. Врятувати майбутнє: перший рейтинг інноваційних компаній України. *Forbes*: сайт. 25 травня 2016. URL: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757-vryatuvati-majbutne-pershij-rejting-innovacijnih-kompanij-ukrayini>
5. Амоша О. І., Булеєв І. П., Землянкін А. І., Збаразська Л. О., Харазішвілі Ю. М. та ін. *Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку*: науково-аналітична доповідь / Інститут економіки промисловості НАН України. Київ, 2017. 120 с. URL: http://iep.com.ua/publ/informacijni_resursi/naukovi_dopovid/promislovisit_ukrajini_2016_stan_ta_perspektivi_rozvitku/2-1-0-95
6. Вишневецький В. П., Князев С. І. Смарт-промисловість: перспективи і проблеми. *Економіка України*. 2017. № 7. С. 22-37.
7. Іщук С. О. Промисловість регіонів України: тенденції і проблеми розвитку. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 17-29.
8. Яненко І. Г. Інноваційна діяльність промислових підприємств України: стан та перспективи розвитку. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Економіка. 2016. Т. 285. Вип. 273. С. 89-94.
9. Головне управління статистики у Вінницькій області: сайт. 2018. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua>

10. Головне управління статистики у Дніпропетровській області: сайт. 2018. URL: <https://www.dneprstat.gov.ua>
11. Головне управління статистики у Житомирській області: сайт. 2018. URL: <https://www.zt.ukrstat.gov.ua>
12. Головне управління статистики у Закарпатській області: сайт. 2018. URL: <https://www.uz.ukrstat.gov.ua>
13. Головне управління статистики у Запорізькій області: сайт. 2018. URL: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua>
14. Головне управління статистики в Івано-Франківській області: сайт. 2018. URL: <https://www.ifstat.gov.ua>
15. Головне управління статистики у Львівській області: сайт. 2018. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>
16. Головне управління статистики у Миколаївській області: сайт. 2018. URL: <https://www.mk.ukrstat.gov.ua>
17. Головне управління статистики в Одеській області: сайт. 2018. URL: <https://www.od.ukrstat.gov.ua>
18. Головне управління статистики у Полтавській області: сайт. 2018. URL: <https://www.pl.ukrstat.gov.ua>
19. Головне управління статистики у Рівненській області: сайт. 2018. URL: <https://www.rv.ukrstat.gov.ua>
20. Головне управління статистики у Волинській області: сайт. 2018. URL: <https://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>
21. Головне управління статистики у Тернопільській області: сайт. 2018. URL: <https://www.te.ukrstat.gov.ua>
22. Головне управління статистики у Харківській області: сайт. 2018. URL: <https://www.kh.ukrstat.gov.ua>
23. Головне управління статистики у Херсонській області: сайт. 2018. URL: <https://www.ks.ukrstat.gov.ua>
24. Головне управління статистики у Хмельницькій області: сайт. 2018. URL: <https://www.km.ukrstat.gov.ua>
25. Головне управління статистики у Черкаській області. 2018. URL: <https://www.ck.ukrstat.gov.ua>
26. Головне управління статистики у Чернівецькій області: сайт. 2018. URL: <https://www.cv.ukrstat.gov.ua>
27. Головне управління статистики у Чернігівській області: сайт. 2018. URL: <https://www.chernigivstat.gov.ua>
28. Головне управління статистики у місті Києві: сайт. 2018. URL: <https://www.kiev.ukrstat.gov.ua>
29. *Główny Urząd Statystyczny*: Website. 2018. URL: <https://stat.gov.pl>
30. Traczyk W. Innowacyjność polskiego przemysłu – raport. *Magazyn przemysłowy*: Website. 06.02.2018. URL: <https://www.magazynprzemyslowy.pl/zarzadzanie-i-rynek/Innowacyjnosc-polskiego-przemyslu-raport,10416,1>
31. Державний комітет статистики України: сайт. 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
32. Проект Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку». *Економіст*. 2018. № 3. С. 19-35.

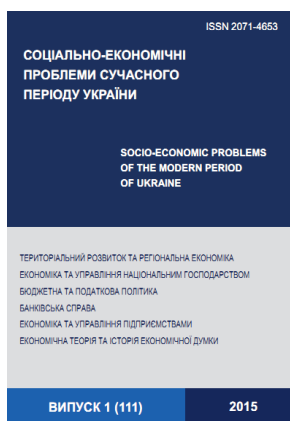
References

1. Shynkaruk, L. V. (Ed.) (2015). *Strukturalni transformatsiyi v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichnyy rozvytok* [Structural transformations in the Ukrainian economy: dynamics, contradictions and impact on economic development]: Scientific report. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Patents by main technology and by International Patent Classification. OECD Patent Statistics (database) (2017). *OECD iLibrary*: Website. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00508-en>
3. Naukova ta innovacijna diyal'nist' Ukrainy [Scientific and innovative activity of Ukraine] (2018). *State Statistics Committee of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf [in Ukrainian].
4. Kornilyuk, R. (2016, May 25). Vryatuvaty maybutnye: pershyy reytnh innovatsiynykh kompaniy Ukrainy [Save the future: the first rank of innovative companies in Ukraine]. *Forbes*: Website. [in Ukrainian].
5. Amosha, O. I., Bulyeyev, I. P., Zemlyankin, A. I., Zbarazska, L. O., Kharazishvili, Yu. M., & et al. (2017). *Promyslovist' Ukrainy – 2016: stan ta perspektyvy rozvytku* [Industry of Ukraine – 2016: the state and prospects of development]: Scientific and analytical report. Retrieved from http://iep.com.ua/publ/informacijni_resursi/naukovi_dopo_vidi/promislovist_ukrajini_2016_stan_ta_perspektivi_rozvitku/2-1-0-95 [in Ukrainian].
6. Vyshnevskyy, V. P., & Knyazev, S. I. (2017). *Smart-promyslovist': perspektyvy i problemy* [Smart industry: prospects and challenges]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 7, 22-37. [in Ukrainian].
7. Ishhuk S. O. (2018). *Promyslovist' rehioniv Ukrainy: tendentsiyi i problemy rozvytku*. [Industry of the regions of Ukraine: trends and problems of development]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 1, 17-29. [in Ukrainian].
8. Yanenkova, I. H. (2016). *Innovatsiyna diyal'nist' promyslovykh pidpryyemstv Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku* [Innovative activity of industrial enterprises of Ukraine: the state and prospects of development]. *Naukovi pratsi [Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya»*. Seriya: *Ekonomika – Proceedings [Petro Mohyla Black Sea State University complex «Kyiv-Mohyla Academy»*. Series: *Economics*, 285, 89-94. [in Ukrainian].
9. *Main Department of Statistics in Vinnytsya region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.vn.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
10. *Main Department of Statistics in Dnipropetrovsk region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.dneprstat.gov.ua> [in Ukrainian].
11. *Main Department of Statistics in Zhytomyr region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.zt.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

12. *Main Department of Statistics in Transcarpathian region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.uz.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
13. *Main Department of Statistics in Zaporizhzhya region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.zp.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
14. *Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.ifstat.gov.ua> [in Ukrainian].
15. *Main Department of Statistics in Lviv region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
16. *Main Department of Statistics in Mykolaiv region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.mk.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
17. *Main Department of Statistics in Odessa region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.od.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
18. *Main Department of Statistics in Poltava region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.pl.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
19. *Main Department of Statistics in Rivne region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.rv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
20. *Main Department of Statistics in Volyn region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
21. *Main Department of Statistics in Ternopil region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.te.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
22. *Main Department of Statistics in Kharkiv region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.kh.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
23. *Main Department of Statistics in Kherson region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.ks.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
24. *Main Department of Statistics in Khmelnytsky region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.km.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
25. *Main Department of Statistics in Cherkasy region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.ck.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
26. *Main Department of Statistics in Chernivtsi region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.cv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
27. *Main Department of Statistics in Chernihiv region*: Website (2018). Retrieved from <https://www.chernigivstat.gov.ua> [in Ukrainian].
28. *Main Department of Statistics in Kyiv*: Website (2018). Retrieved from <https://www.kiev.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
29. *Central Statistical Office of Poland*: Website. Retrieved from <https://stat.gov.pl> [in Polish].
30. Traczyk, W. (2018, Feb 06). *Innowacyjność polskiego przemysłu – raport* [Innovation of Polish industry – a report]. *Industrial magazine*: Website. Retrieved from <https://www.magazynprzemyslowy.pl/zarzadzanie-i-rynek/Innowacyjnosc-polskiego-przemyslu-raport,10416,1> [in Polish].
31. *State Statistics Committee of Ukraine*: Website (2018). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
32. Projekt Rekomendatsiy parlaments'kykh slukhan' na temu: «Natsional'na innovatsiyna systema: stan ta zakonodavche zabezpechennya rozvytku» [Draft Recommendations of the parliamentary hearings on the theme: «National innovation system: status and legislative provision of development»] (2018). *Economist – Economist*, 3, 19-35. [in Ukrainian].

Надійшло 10.04.2019 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 11.07.2016 №820).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua